

Nr 22

Utlåtande i anledning av motioner om havandeskapsersättning till kvinnliga studenter m. m.

Andra lagutskottet har behandlat två till lagutskott hänvisade motioner, I:408 av herr *Lidgard* samt II:512 av fru *Kristensson*.

I motionerna, vilka är likalydande, har hemställts, »att motionen såvitt avser frågan om rätt till havandeskapsersättning till kvinnliga studerande överlämnas till 1961 års sjukförsäkringskommitté för beaktande».

I motionerna framställs även vissa andra yrkanden i studiesociala frågor. I dessa delar behandlas motionerna i utlåtandena 2LU 1968:14, 1968:15.

Motionerna

Motionärerna anför bl. a. följande.

Till kvinnliga studerande som måste göra studieavbrott på grund av havandeskap och barnsörd brukar studiemedel enligt praxis utgå under en tid på upp till sex månader utan att några studieresultat behöver uppvisas. Eftersom studiemedlen till större delen är återbetalningsskyldiga lån innebär detta en stor ekonomisk belastning och ställer dessa kvinnor i en betydligt sämre situation än de yrkesarbetande. Enligt min mening bör därför övervägas att även för studerande medge havandeskapsersättning. Jag är dock inte beredd att framlägga förslag om hur de närmare reglerna härför skall utformas. Problemet är givetvis att någon inkomst ej finns till grund för placering i sjukpenningklass. Tänkbart vore att inplacering skedde med utgångspunkt från de för varje tidpunkt gällande studiemedelsbeloppen. Likaledes bör framhållas att en rimlig karenstid måste införas för erhållande av denna förmån för att förhindra missbruk. Jag föreslår att 1961 års sjukförsäkringskommitté får i uppdrag att framlägga förslag i denna fråga.

Gällande bestämmelser

Studiemedelsförordningen

Studerande vid universitet och högskolor och andra postgymnasiala utbildningslinjer har enligt studiemedelsförordningen i princip rätt till studiemedel. Till studerande, som icke tidigare varit inskriven vid sådan läroanstalt eller utbildningslinje, utgår studiemedel utan föregående prövning av hans lämplighet för studierna. Till annan studerande utgår studiemedel endast om det med hänsyn till de resultat som han uppnått måste anses sannolikt, att han kommer att slutföra studierna inom normal tid. Vid denna be-

dömning skall skälig hänsyn tas till förhållanden av personlig natur, som kan antas ha inverkat på studieresultaten.

Studiemedlen beräknas för varje termin till 70 % av basbeloppet. För minderårigt barn utgår dessutom barntillägg med 12,5 % av basbeloppet. Har den studerande eller, om han är gift, hans make inkomst eller förmögenhet minskas studiemedlen enligt särskilda regler. Av studiemedlen utgör för studerande, som är berättigad till oducerat belopp, 875 kr. per termin studiebidrag. Detta bidrag erhålles i första hand och utan återbetalnings-skyldighet. Resten av studiemedlen skall återbetalas enligt särskilda regler.

Studerande som önskar erhålla studiemedel skall ansöka därom. För att äga rätt att få ansökan upptagen till prövning skall ansökan ske senast en månad före terminens början. Ansökan kan omfatta två terminer. Vårterminen omfattar 1 januari—30 juni och höstterminen resten av året. Studiemedlen beviljas i regel för högst två terminer i sänder och utbetalas terminsvis efter anfordran. Beviljade studiemedel får lyftas först sedan den studerande genom studieintyg styrkt sin närvaro för studier vid viss läroanstalt. Studiemedel beviljas av de lokala studiemedelsnämnder, som finns på universitetsorterna. Studiemedelsnämnds beslut kan överklagas hos centrala studiehjälpsnämnden.

Lagen om allmän försäkring

Enligt lagen om allmän försäkring är alla — således även studerande — som har en viss årsinkomst av förvärvsarbete obligatoriskt sjukpenningförsäkrade för dels en grundsjukpenning, dels en tilläggssjukpenning som beror av inkomstens storlek. Därjämte är gift kvinna samt ensamstående kvinna med hemmavarande barn under 16 år obligatoriskt försäkrad för grundsjukpenning. En studerande som inte alls eller endast i ringa utsträckning ägnar sig åt förvärvsarbete kan teckna frivillig sjukpenningförsäkring eller försäkra sig för sjukpenningtillägg till den obligatoriska sjukpenningförsäkring, vartill han eller hon är berättigad. Enligt den obligatoriska sjukpenningförsäkringen utgår grundsjukpenning med 6 kr. per dag, medan tilläggssjukpenningens storlek varierar mellan 1 och 46 kr. per dag. Försäkrade i de vanligaste inkomstlägena kompenseras för ca 80 % av inkomstbortfallet. Sjukpenning på grund av den frivilliga försäkringen utgör lägst 6 och högst 15 kr. per dag. Sjukpenningtillägg samt sjukpenning enligt den obligatoriska försäkringen får tillsammans utgöra högst 15 kr. per dag. Karenstiden för frivillig sjukpenningförsäkring samt sjukpenningtillägg är för studerande 18 dagar. Årsavgiften var år 1965 3 kr. för varje tillförsäkrat belopp om 1 kr. sjukpenning eller sjukpenningtillägg. Frivillig försäkring kan meddelas individuellt eller kollektivt. Individuell försäkring kan emellertid i regel endast tecknas av den som har god hälsa och inte fyllt 55 år. Vid s. k. kollektivt inträde i den frivilliga försäkringen lämnas dispens från ålders- och hälsovillkoren. Sjukpenning eller sjukpenning-

tillägg på grund av frivillig försäkring utgår inte vid havandeskap utan endast vid sjukdom.

Kvinnlig försäkrad, som är inskriven hos allmän försäkringskassa eller skulle ha varit inskriven om hon fyllt 16 år, har enligt lagen om allmän försäkring vid barnsbörd rätt till *moderskapspenning*. Moderskapspenning utgör 1 080 kr. Vid flerbörd tillkommer 540 kr. för varje barn utöver ett. Av moderskapspenningen kan den försäkrade lyfta 300 kr. före nedkomsten, dock tidigast 120 dagar före den beräknade tiden därför. Om en kvinna som har rätt till moderskapspenning skulle vara sjuk, är hon avstängd från rätt till grundsjukpenning fr. o. m. förlossningsdagen t. o. m. den tjugonionde dagen därefter.

Därest en kvinnlig försäkrad i anledning av barnsbörd avhåller sig från förvärvsarbete, har hon enligt 3 kap. 13 § lagen om allmän försäkring rätt till *tilläggsjukpenning*, även om sjukdom inte föreligger. En förutsättning är dock att hon omedelbart före nedkomsten eller den beräknade tidpunkten därför under minst 270 dagar i följd varit placerad i sjukpenningklass nr 3 eller högre, d. v. s. haft minst 2 600 kr. i arbetsinkomst, eller skulle ha varit placerad i sådan sjukpenningklass, om hon fyllt 16 år. Tilläggsjukpenning som nu sagts utgår tidigast fr. o. m. den sextionde dagen före den beräknade tidpunkten för nedkomsten och senast fr. o. m. förlossningsdagen så länge kvinnan utan avbrott avhåller sig från förvärvsarbete, dock högst för 180 dagar. Fr. o. m. den trettionde dagen efter förlossningsdagen utgår tilläggsjukpenning i anledning av barnsbörd endast under förutsättning att kvinnan har eller på grund av sjukdom är förhindrad att ha barnet i sin vård. Barntillägg utgår ej till sjukpenning vid barnsbörd.

Utredningar

I samband med studiemedelsförordningens tillkomst år 1964 anförde departementschefen (proposition nr 138), att frågan om vissa s. k. indirekta studiesociala åtgärder borde utredas. På uppdrag av Kungl. Maj:t utarbetade härefter en *arbetsgrupp* inom dåvarande ecklesiastikdepartementet en *promemoria med förslag om hälso- och sjukvård för de studerande* (Stencil E 1966:14). Arbetsgruppen föreslog beträffande de studerandes försäkringskydd vid sjukdom, att som villkor för erhållande av studiemedel skulle uppställas att den studerande var sjukpenningförsäkrad för en dagersättning av 15 kronor. Därjämte borde enligt gruppen finnas möjlighet för de studerande att frivilligt teckna försäkring för ytterligare 5 kronor per dag. I promemorian berörs inte frågan om ekonomiskt skydd för studerande vid havandeskap.

Under den följande remissbehandlingen ställde sig remissinstanserna i huvudsak positiva till tanken på ett försäkringsskydd i enlighet med förslaget men restes vissa invändningar mot förslagets utformning. Förslaget

har inte i vad avser försäkringsskydd lett till lagstiftning. I sitt i *proposition nr 48 år 1967* intagna yttrande över förslaget anförde *departementschefen*, att bl. a frågan huruvida studiemedel och sjukpenning skulle kunna utgå på samma gång borde närmare utredas innan ställning togs till förslaget angående sjukpenningförsäkring för ifrågavarande studerande. Departementschefen uttalade vidare som sin avsikt att i annat sammanhang föreslå Kungl. Maj:t att uppdraga åt riksrevisionsverket att i samråd med bl. a. centrala studiehjälpsnämnden och riks försäkringsverket utreda vissa med en sådan sjukpenningförsäkring sammanhängande frågor.

Under år 1967 har *riksrevisionsverket* erhållit i uppdrag att i samråd med centrala studiehjälpsnämnden, riks försäkringsverket och medicinalstyrelsen utreda de frågor, som sammanhänger med en utvidgning av sjukförsäkringsskyddet för studerande. Enligt uppgift beräknas uppdraget bli slutfört under innevarande år.

I sitt remissyttrande över förslaget rörande hälso- och sjukvård för studerande anförde *centrala studiehjälpsnämnden* att nämnden förutsatte att frågan om ekonomiskt skydd för studerande under havandeskap skulle av arbetsgruppen tas upp till utförlig behandling i samband med en aviserad promemoria angående serviceåtgärder för studerande med barn. Nämnden anförde i yttrandet vidare följande.

För närvarande kan en studerande få uppbära studiemedel även under tid då hon till följd av havandeskap och barnsbörd har starkt nedsatt studieförmåga. Därvid tillåts en studietidsförlängning motsvarande sammanlagt högst sex månader utan att rätten till studiemedel påverkas. CSN är emellertid tveksam om det kan anses riktigt att studiestöd skall utgå under dylika perioder av mycket ringa studieaktivitet, bl. a. eftersom de berörda studerandena kommer att ådraga sig en väsentligt högre återbetalningsskyldighet. Enligt nämndens uppfattning talar många skäl för att kvinnliga studerande bör tillförsäkras sjukpenning under havandeskap. Då CSN emellertid ej har tillgång till vissa för ett förslag grundläggande fakta, såsom t. ex. uppgifter om frekvensen barnsbörder inom ifrågavarande grupp och de ekonomiska konsekvenserna i form av erforderliga försäkringsavgifter och behov av statsbidrag för en dylik sjukpenningförsäkring, så har nämnden avstått från att nu ta upp denna fråga till närmare behandling.

Förenämnda arbetsgrupp har nyligen slutfört sitt uppdrag genom avgivande av en promemoria rörande serviceåtgärder för studerande med barn (Stencil Utbildningsdep. 1968:1). I denna berörs ej frågan om ekonomiskt stöd vid havandeskap.

1961 års sjukförsäkringsutredning har avgivit tre delbetänkanden (SOU 1965:4, 1966:28 och 1967:63). De utredningsuppdrag, som enligt direktiven för utredningen återstår, avser i huvudsak den förebyggande hälsovården, andra av läkare ordinerade sjukvårdande åtgärder än läkarvård och sjukhusvård, medicinskt tekniska hjälpmedel, resekostnader vid läkarvård, sjukhusvård och annan sjukvård m. m., administrativa förenklingar vid utgi-

vande av ersättning för läkarvård samt sjukförsäkringsförmåner vid viss anstaltsvård.

Vissa i riksdagen behandlade frågor

Frivillig försäkring för tilläggssjukpenning vid barnsbörd i vissa fall

I samband med att riktlinjerna för den nuvarande moderskapsförsäkringen drogs upp undersökte *socialförsäkringsutredningen* (SOU 1954:4) möjligheten att låta den frivilliga sjukpenningförsäkringen utfalla även i samband med barnsbörd. Tanken avvisades av utredningen och sedermera av riksdagen (*andra lagutskottets* av riksdagen godkända *utlåtande 1954:32*) med hänsyn till de stora avgiftshöjningar en sådan ordning skulle medföra och med hänvisning till att anslutningen till den frivilliga försäkringen av dem som endast var intresserade av sjukförmånerna skulle hämmas.

I anslutning till *proposition nr 90* med förslag till lag om allmän försäkring m. m. till 1962 års riksdag väcktes *motioner* med förslag om att sjukpenningtillägg på grund av frivillig försäkring skulle kunna utgå i viss utsträckning i samband med barnsbörd samt om att statsbidrag till försäkringskassornas utgifter i dylika fall skulle utgå med 50 procent av utgifterna. *Andra lagutskottet* avstyrkte i sitt av riksdagen godkända *utlåtande nr 27* motionerna med hänvisning bl. a. till att det varken från principiella eller statsfinansiella synpunkter var motiverat att för finansieringen av en frivillig försäkring anlita statsmedel i sådan omfattning som motionärerna förordat.

Vid envar av 1965, 1966 och 1967 års riksdagar hade riksdagen i anledning av *motioner* att ta ställning till frågan om frivillig tilläggssjukpenning vid barnsbörd. Samtliga dessa år avslogs motionerna under hänvisning till 1962 års beslut (*andra lagutskottets utlåtanden 1965:71, 1966:11 och 1967:6*).

Obligatorisk sjukförsäkring för studerande

I *motioner*, som väcktes i anslutning till *proposition nr 48* vid 1967 års riksdag med förslag om ökat statligt stöd till hälso- och sjukvård samt motionsverksamhet vid högre utbildningsanstalter, yrkades bl. a. att riksdagen måtte i princip besluta att studerande vid postgymnasiala läroanstalter skulle omfattas av obligatorisk sjukförsäkring. *Andra lagutskottet*, som behandlade motionerna i sitt *utlåtande nr 48*, ansåg sig inte kunna tillstyrka förslagen om ett principbeslut. Därvid framhöll utskottet bl. a. att frågans ändamålsenliga lösning syntes bättre betjänt av att det i propositionen förutskickade utredningsarbetet fick ske i så fria former som möjligt. Riksdagen anslöt sig till utskottsutlåtandet.

Utskottet

I förevarande motioner behandlas frågan om ersättning åt studerande vid havandeskap.

Kvinna, som i anledning av barnsbörd avhåller sig från förvärvsarbete, har enligt den obligatoriska sjukförsäkringen rätt till tilläggssjukpenning, även om sjukdom inte föreligger. En förutsättning härför är emellertid, att hon under minst 270 dagar i följd varit placerad i sjukpenningklass nr 3 eller högre, d.v.s. haft minst 2 600 kronor i arbetsinkomst. Den obligatoriska sjukpenningförsäkringen omfattar även studerande, som uppfyller villkoret beträffande sjukpenningklassplacering. Däremot kan en studerande, som inte alls eller endast i ringa utsträckning ägnar sig åt förvärvsarbete, varken genom frivillig sjukförsäkring eller på annat sätt få tilläggssjukpenning i samband med havandeskap och barnsbörd.

Studiemedel utgår inte då en studerande betydligt försenas i sina studier eller gör längre avbrott däri. Något generellt hinder finns emellertid inte för studerande att uppbära studiemedel även under tid då hon till följd av havandeskap och barnsbörd har starkt nedsatt studieförmåga. I praxis tillåts också en studietidsförlängning motsvarande sammanlagt högst sex månader utan att rätten till studiemedel berörs.

Motionärerna menar att någon form av havandeskapsersättning för studerande bör övervägas. De föreslår att 1961 års sjukförsäkringsutredning får i uppdrag att framlägga förslag i frågan samt hemställer att motionerna i nu förevarande del överlämnas till utredningen för beaktande.

Riksrevisionsverket har år 1967 erhållit i uppdrag att i samråd med centrala studiehjälpsnämnden, riks försäkringsverket och dåvarande medicinalstyrelsen utreda de frågor, som sammanhänger med en utvidgning av sjukförsäkringsskyddet för studerande. Detta utredningsarbete torde även omfatta den av motionärerna aktualiserade frågan. Med hänsyn härtill bör motionerna inte föranleda någon åtgärd från riksdagens sida. Utskottet får därför hemställa,

att förevarande motioner, I:408 och II:512, såvitt nu är i fråga, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 19 mars 1968

På andra lagutskottets vägnar:
JOHN R. ANDERSON

Vid detta ärendes behandling har närvarit
från första kammaren: fru Carlqvist (s), herrar Lars Larsson (s),

Hübinette (h), fru Hamrin-Thorell (fp), herrar Eric Carlsson (cp), Dahlberg (s), Edström (fp) och Wanhainen (s)*;

från andra kammaren: herrar Anderson i Sundsvall (fp), Lundberg (s), fröken Sandell (s), herrar Johansson i Södertälje (s), Fredriksson (s), Gomér (cp), Ringaby (h) och Jonsson (fp).

* Ej närvarit vid utlåtandets justering.